

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Pablo de Sarasate'nin İstanbul Konserleri

Tarihte İstanbul'dan gelip geçmiş ünlü besteci ve virtüozlar dosyamı her açtığımda, bunlar arasında en bilineni Franz Liszt'in dışında daha nice tanınmış sanatçılar bulunduğunu ve eserleri günümüz konserlerinde çalınırken dahi onların bu ziyaretlerinden hâlâ habersiz olduğumuza hayretler içerisinde kalıyorum. Meşhur İspanyol keman virtüozu ve besteci Pablo de Sarasate'nin (1844-1908) Beyoğlu'nda 1869 yılında vermiş olduğu konserler de işte bu kategoride yer alanlar arasında...

Saint-Saëns'ın 3. Keman Konçertosu'nu ve *Introduction et Rondo Capriccioso*'sunu, Lalo'nun *İspanyol Senfonisi*'ni, Bruch'un *İskoç Fantezisi*'ni ve kendisi de İstanbul dinleyicisiyle buluşmuş olan Wieniawski'nin 2. Keman Konçertosu'nu ithaf ettiği Sarasate bir buçuk asır önce Naum Tiyatrosu'nun sahnesinde Beyoğlu'nda bir dizi konser vermişti. Bugün Op.20, *Zigeunerweisen*'i ya da Op.25, *Carmen Fantezi*'si keman virtüozlarının dağarcığından eksik olmayan Sarasate'nin adı o günün İstanbul basınındaki ilânlarda sıklıkla göze çarpmaktaydı. Sarasate İstanbul'a geldiğinde 25 yaşında ve kariyerinin daha henüz çok başlarındaydı.

10 Mart 1844'te İspanya'nın Pamplona şehrinde dünyaya gelen Sarasate müzisyen bir aileye doğmuştu. Babası bando şefiydi ve keman çalmaya da zaten ilk olarak beş yaşındayken onunla başlamıştı. 1852 yılında La Coruna şehrinde küçük Pablo'yu dinleyen Kontes Espoz y Mina (1805-1872) onun kabiliyetinden bir hayli etkilenmiş, kemancıyı himayesi altına alarak onu Madrid'e devrin tanınmış kemancılarından Manuel Rodríguez Saez ile çalışmaya yollamıştı. Pablo'nun kemandaki başarısı bu defa Madrid'de İspanya Kraliçesi II. Isabella'nın dikkatini çekti ve ardından eğitimini tamamlamak üzere Paris Konservatuvarı'na yollanarak burada Jean-Delphin Alard'ın (1815-1888) öğrencisi

Gençliğinde Pablo de Sarasate

oldu. Alard ünlü keman lütüyesi Jean-Baptiste Vuillaume'un (1798-1875) da damadıydı.

Kıymetli virtüozumuz Cihat Aşkın'ın 1846 yapımı Jean-Baptiste Vuillaume kemanıyla konserler verdiğini düşününce bu enteresan bağlantı benim için daha da anlam kazanmış oluyor. Sarasate, birincilik ödülünü aldığı Paris Konservatuvarı'ndan mezun olduktan sonra Kuzey ve Güney Amerika'dan Avrupa'ya dünya şehirlerini dolaştığı büyük konser turnelerine başladı. İstanbul'a da zaten bu sırada geldi.

1869 yılında Naum Tiyatrosu artık son sezonlarından birini yaşıyordu. Zira 1870 yılının Haziran ayında çıkan büyük Beyoğlu yangınında tiyatro kül olup gidecekti. Ancak 1869'un ilkbahar mevsiminde Pera ahalisi bundan doğal olarak habersizdi ve o ara Paris'ten gelen çok özel bir müzisyen topluluğunun tiyatrodaki vereceği konserler şehirde büyük heyecan yaratmıştı. Bu topluluğun başında ise tanınmış soprano Carlotta Patti (1840-1889) vardı ki 1 Mayıs 1869 tarihli The Levant Herald gazetesi Beyoğlu'ndaki afişlerde göze çarpan Carlotta Patti adının dahi dinleyicilerin tiyatroya akın etmeleri için yeterli olduğunu yazmıştı. Zira Carlotta dünya çapındaki soprano Adelina Patti'nin (1843-1919) de ablasıydı. Jenny Lind (1820-1887) ve Thérèse Tietjens (1831-1877) gibi isimler arasında yer alan Adelina Patti lirik sesinin eşsiz kalitesiyle başta Verdi olmak üzere pek çok besteciye kendisine hayran bırakmıştı. Konserlerinden çok yüksek ücretler alan Adelina Patti emekliliğinde Galler'deki Craig-y-nos Kalesi'ni satın alarak buraya yerleşecek ve günümüzde hâlâ ayakta olan ve Bayreuth'un mini bir kopyası olarak tasarlanan buradaki özel tiyatroyu inşa ettirecekti. İstanbul gazetelerinin kendisinden "Floransa bülbülü" olarak bahsettiği Patti'nin ablası ise 1869 Nisan'ında Naum Tiyatrosu'nda Pera sosyetesine buluşmaya hazırlanıyordu. O da kız kardeşi kadar tanınmış bir isimdi ve hatta Viyanalı valsler bestecisi, Strauss ailesinin rakibi olan, Carl Michael Ziehrer (1843-1922) *Carlotta-Polka* adı altında sopranoya ithafen ve edisyon kapaklarında portresinin yer aldığı bir polka dahi bestelemişti.

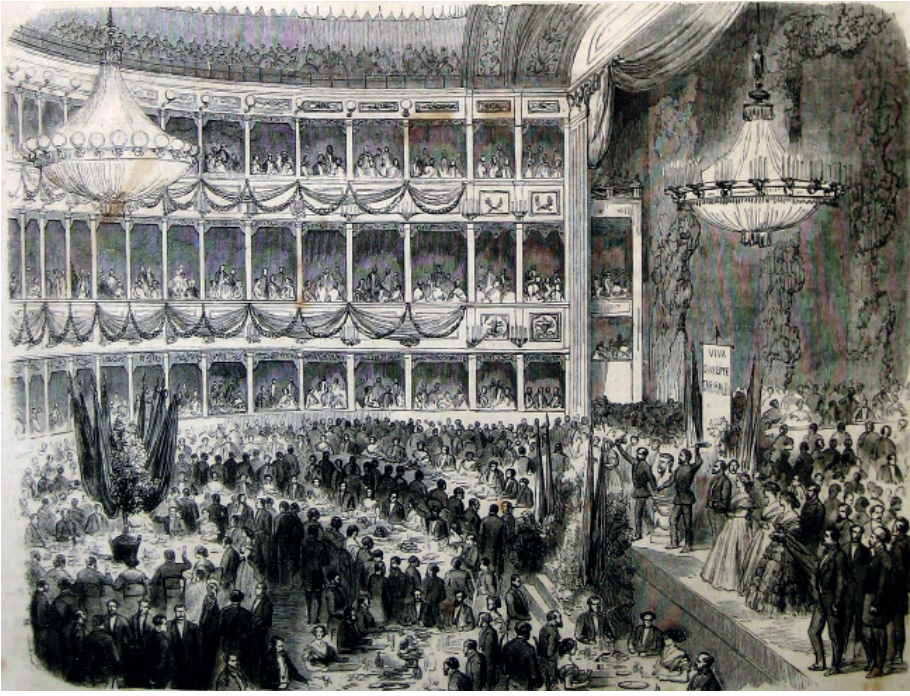
Carlotta Patti İstanbul'a organizasyonunu

Carlotta Patti (Fotoğraf: Charles Reutlinger)

Théodore Ritter

Naum Tiyatrosu, L'illustration Dergisi, 19 Nisan 1862, (Emre Aracı Koleksiyonu)

Eugène Gouffier'nin yaptığı, Odessa, İzmir, İskenderiye, Malta ve Trieste'yi kapsayan bir turne çerçevesinde gelmiş ve ekibiyle birlikte Tepebaşı'ndaki Hôtel d'Orient'a yerleşmişti. Gazetelerde çıkan haberlere göre grup, turne bitiminde ise Amerika'ya seyahat edecekti. Henüz daha ismi duyulmamış bir kemancı olarak Pablo de Sarasate'yi İstanbul'a getiren sebep Patti'nin konser topluluğunda yer alıyor oluşu idi. Bu topluluk içerisinde Patti'ye piyanoda eşlik eden Fransız besteci Théodore Ritter (1838-1886) de vardı. Ritter, Hector Berlioz'un öğrencisiydi ve aynı zamanda Franz Liszt'ten piyano dersleri almıştı. Patti topluluğunun Naum Tiyatrosu'ndaki ilk konseri 3 Mayıs akşamı gerçekleşti. La Turquie gazetesinde ilân edilen repertuvara göre program *Guillaume Tell*, *Linda di Chamounix*, *Lucrezia Borgia*, *Un Ballo in Maschera* ve *Sevil Berberi* gibi seçme İtalyan operalarından arylar ve enstrümantal aranjmanlardan kurgulanmıştı. 4 Mayıs 1869 tarihli The Levant Herald'da çıkan habere göre bir gece

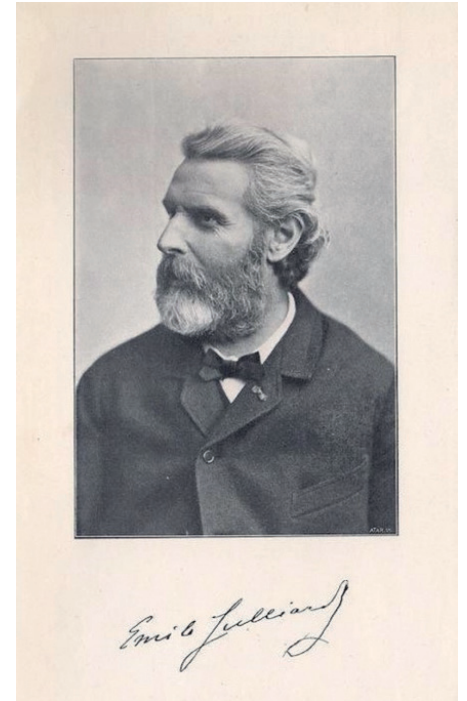
evvel tiyatrodaki gerçekleşen Patti konseri beklentileri tatmin edici nitelikteydi. Kalabalık tiyatrodaki Beyoğlu ahalisi sopranoyu sıcak bir şekilde karşılamıştı. *Linda di Chamounix*'den birinci kavatin bilhassa beğenilmişti, ama hepsinin üstünde *Vêpres Siciliennes*'den bolero olmuştu. O zaman salondan "bülbül" diye bağırınlar olduğu duyulmuştu.

1869-1875 yılları arasında Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde Fransız edebiyatı dersleri veren ve La Turquie gazetesinde düzenli olarak konser kritikleri yazan Émile Julliard (1837-1907) da Patti'nin konserini dinleyenler arasındaydı ve onun gazetesinin 5 Mayıs 1869 tarihli sayısında yazdığına göre konser Beethoven'ın La majör/minör keman sonatlarından birinden bir bölümle açılmıştı. Bu büyük olasılıkla Op.47, La Majör, 9 numaralı *Kreutzer Sonatı*'nın birinci bölümü olmalıydı. Julliard'a göre konsere böyle bir eserle başlamak "Pera için cesur bir adımdı" zira İstanbul'da bu "büyük adamın adını duyan sadece 10 aile olduğuna" inanıyordu.

THEATRE NAUM,
—
GRAND CONCERT
DONNÉ PAR Mlle
CARLOTTA PATTI
MM. THÉODORE RITTER, SERASATE, FILIPPO
PRONI ET GALLOIS, artistes de Paris.
—
PROGRAMME
—
PREMIÈRE PARTIE.
1° Grand Duo pour Piano et Violon sur *Guillaume Tell*, exécuté par MM. THÉODORE RITTER et SERASATE. — 2° Air de *Linda de Chamounix*, chanté par Mlle CARLOTTA PATTI. — 3° a) *Chaconne* de BACH. b) *Le Tourbillon* — Ritter, exécuté par M. RITTER. 4° Air de *Lucrezia Borgia*, Donizetti, chanté par ÉMILIE PRONI. — 5° Fantaisie sur *Marta*, exécuté par M. SERASATE.
—
DEUXIÈME PARTIE.
1° Romance du *Ballo in Maschera*, VERDI, chantée par M. PRONI. — 2° Bolero des *Vêpres Siciliennes*, VERDI—Mlle PATTI — 3° a) Quatuor de *Rigoletto*. b) *Le chant du Braconnier*, RITTER, par M. RITTER. — 4° *La Festa*, Valse-Ritter, chanté par Mlle CARLOTTA PATTI et accompagné par le compositeur — 5° Andante et Gavotte de *Mignon*, A. THOMAS, exécuté par M. SERASATE — 6° Air du *Sabbier di Siviglia*, par M. PRONI, accompagné par M. CHARLES GALLOIS.
—
Le Piano de Concert sort de l'Atelier de la maison PLEYEL WOLFF et Co de Paris.
Le jour du Concert et le Prix des Places seront ultérieurement indiqués.
EUG. GOUFFIER
Administrateur des Concerts Patti.

Carlotta Patti Topluluğu Naum Tiyatrosu'nda, (La Turquie, 13 Nisan 1869)

Hatta bazılarının evlerinde *Patetik Sonatı*'nin notasının olduğunu bile düşünüyordu. Çalmaları da notası evlerinde dururdu. Beethoven, Pera için yakından adını duymaktansa uzaktan kendisinin korkmayı tercih ettikleri bir tür "tanrı" gibiydi. Görüşlerinden İtalyan operasından pek de haz etmediği anlaşılan Julliard esasta koyu bir Wagner destekçisi ve hayranıydı. Sarasate'nin, sadece bir bölümünü dahi çalmış olsa bile, Naum Tiyatrosu'ndaki konsere Beethoven'ın bir sonatıyla başlamış olması belli ki Julliard'ı çok mutlu etmişti ve kritik yazısını kemancı için kaleme aldığı

Galatasaray Lisesi hocalarından Émile Julliard

sitayış dolu sözlerle tamamlayacaktı: "Bay Sarasate her şeyden önce bir sanatçıdır. Kemancı bundan daha temiz, asil ve zarif bir şekilde çalamazdı. Yayıncı ustaca kullanan bu eşsiz virtüözün çaldığı trillerin, staccatoların, çift akorların ve armonik notaların hepsi mükemmeldi. Bay Sarasate'yi dinleyenlerin ona derhâl sempati duyacağına hiç şüphe yok." Julliard'ın tahminlerinin doğruluğunu elbette ki tarih yazacaktı, ancak bu İspanyol kemancının kariyerinin ilk emarelerinin İstanbul dinleyicisi tarafından da bu şekilde takdir buluyor olması dikkate değerdi.

Patti topluluğunun Naum Tiyatrosu'ndaki ikinci konseri 5 Mayıs akşamı gerçekleşti, ancak bu defa salon beklendiği kadar dolmamıştı. Konserde *La Traviata*'dan kavatin seslendirilmiş ve Paganini'nin *Venedik Karnavalı* ve Sarasate'nin kendi aranjmanı olan *Martha Fantezisi* de programda yer almıştı. Üçüncü bir konser önceden ilân edilmişse de tiyatro idaresinin sanatçılardan çok yüksek salon

Steinway Hall, New York

ayında Mendelssohn'un Op.64, Mi Minör Keman Konçertosu'nu seslendirmiş, 7 Nisan akşamı ise Birleşik Krallık tahtının veliahtı, Kraliçe Victoria'nın oğlu, Galler Prensi Edward, eşiyile birlikte Sultan Abdülaziz'in davetlisi olarak Meyerbeer'in *L'Africaine* operasının sahnelendiği özel bir galaya katılmıştı. Beyoğlu gerçekten de hiç görmediği derecede yıldızlar geçidine tanık oluyordu. Bu gelip geçen sanatçı kadrosu arasında Pablo de Sarasate, Carlotta Patti'nin topluluğunda sahneye çıkarak, konserlerden birkaç gün sonra İstanbul'dan ayrıldı.

İstanbul'dan bir sene sonra 1870 Nisan'ında aynı topluluk benzer bir repertuarı bu defa New York'ta Amerikalı dinleyicilere sunmuştu. Sarasate Paris'te okurken konservatuvar müdürü Théodore de Lassabathie ve eşi

Amélie'nin evinde kalmıştı. Amélie de Lassabathie'yi anne olarak kabul etmişti ve ona New York'tan yazdığı 7 Nisan 1870 tarihli mektubunda 14. Cadde'deki Steinway Salonu'nda 2000 kişinin karşısında çalmış olmanın verdiği heyecanı dile getirmişti. Programda İstanbul'da çaldığı *Martha Fantezisi* de yer alıyordu. New York Eyaleti'nin Rochester şehrindeki Eastman Müzik Okulu'nun Sibley Müzik Kütüphanesi'nde bulunan Sarasate'nin bu mektubuyla birlikte diğer 28 mektubunun bulunduğu zarfın üzerinde Amélie de Lassabathie'nin eliyle "Sevgili çocuğumun seyahat ettiği ülkeler - aldığım yegâne haber içeren mektuplar bunlar - 26 Eylül (1870) sonrası" yazılı. (Fransızca'dan İngilizce'ye tercüme eden: Nicholas Sackman and Bastien Terraz, *The letters sent by Pablo Sarasate to Mada-*

Sarasate, birincilik ödülünü aldığı Paris Konservatuvarı'ndan mezun olduktan sonra Kuzey ve Güney Amerika'dan Avrupa'ya dünya şehirlerini dolaştığı büyük konser turnelerine başladı. İstanbul'a da zaten bu sırada geldi.

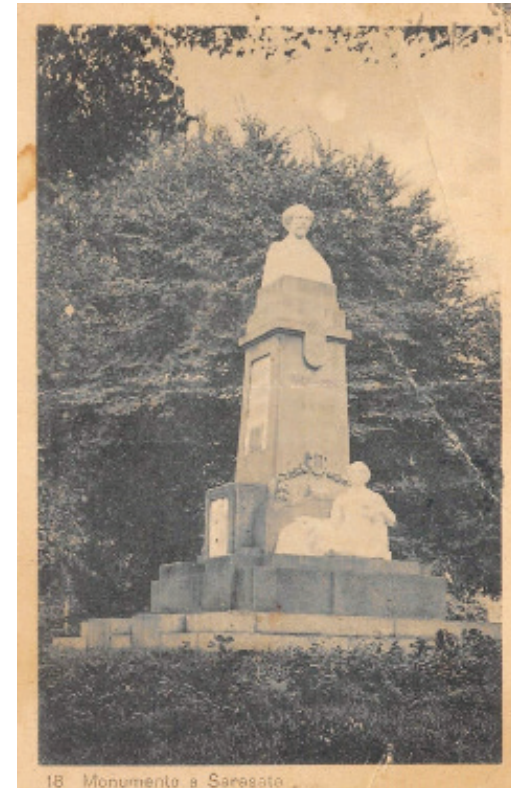
kirası talep etmesi ve bu ücretin bilet fiyatlarına yansıtılmasından ötürü bu konser iptal edildi. Bu durum karşısında La Turquie gazetesi 8 Mayıs 1869 tarihli sayısında "Paris'teki 2000 izleyici alan muhteşem Herz Salonu, gecede 200 Frank'la mutlu oluyor, Napolyon Sirki 6000 kapasiteliyken 500 Frank kazanıyor, Cenevre Konservatuvarı'nın salonu gecede 80 Frank'a gidiyor (aydınlama ve hizmet dahil), İzmir Tiyatrosu geliriden yüzde 10 alıyor, Pera'nın İtalyan tiyatrosu ise 12. sınıf salonuyla basit bir konserden 1300 Frank talep etmeye cüret edebiliyor" diye yazacaktı. Ancak bu sezon Naum Tiyatrosu bir hayli büyük isimler ağırlamıştı. Henryk Wieniawski (1835-1880) daha Ocak

Whistler'in fırçasından Pablo de Sarasate, 1884, (Carnegie Institute, Pittsburgh)

me Amélie de Lassabathie, 1870-72) Bu zarfı görünce insanın aklına Sarasate'nin İstanbul'dan da Lassabathie'ye mektup yazmış olma olasılığı geliyor. Ancak Eastman Müzik Okulu'ndaki bu koleksiyon 1870 sonrasına ait olduğu üzere ne yazık ki bunlar arasında böyle bir mektuba rastlamak mümkün değil. Oysa onun gözlemleri Beyoğlu'nun o devir müzik hayatı hakkındaki intibalarını okumak ne de ilginç olurdu.

Pablo de Sarasate'nin ünü sadece müzik çevreleriyle sınırlı kalmamıştı. Meşhur Amerikalı ressam James Abbott McNeill Whistler (1834-1903) onun 1884'te bir portresini yaptı. Sir Arthur Conan Doyle (1859-1930) *Sherlock Holmes* romanlarından *The Red-Headed League*'de Holmes ve Dr Watson'ı Londra'nın St James's Salonu'nda Sarasate'nin bir resitalinde kurguladı. Edith Wharton (1862-

Doğduğu Pamplona'daki Sarasate Anıtı

1937) New York'ta 1870'lerde geçen *The Age of Innocence* romanında Sarasate'nin bir ev konserine atıfta bulundu. İspanyol kemancı 1890'da Fransa'nın Biarritz şehrinde, bugün kendi adını taşıyan 16 Avenue Sarasate'de, Kızıltoprak'ın tren hattı boyunca sıralı yitlik köşkerlerini andıran, Villa Navarra'ya yerleşti ve burada 20 Eylül 1908'de vefat etti. Beyoğlu'nun Naum Tiyatrosu sahnesinde verdiği konserlerin haberleri de İstanbul gazetelerinin sayfalarında saklı kaldı... 📖

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.